

7. Гришина О.А., Звонова Е.А. Регулирование мирового финансового рынка: Теория, практика, инструменты. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 410 с.
8. Журавка Ф.О. Забезпечення сталого розвитку ринку похідних фінансових інструментів України: монографія / Ф.О. Журавка, І.М. Бурденко, І.О. Макаренко. – Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2012. – 166 с.
9. Примостка Л.О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 263 с.
10. Generally Accepted Risk Principles. – Coopers & Lybrand, 1996. – P. 220-222.
11. Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104, Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

УДК 336.7

Щеглюк М.С.

*асистент кафедри менеджменту банківської діяльності
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Довгань Є.І.

*студентка
фінансово-економічного факультету
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

ПРІОРИТЕТНІ ФУНКЦІЇ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджено особливості функціонування центральних банків ряду європейських країн в умовах фінансової інтеграції, зокрема: Німецького федерального банку, Банку Франції, Банку Англії, Банку Польщі та Центрального банку Туреччини. Аналізується реакція даних банків на виклики сучасності та шляхи їх подолання. Розглянуто питання співробітництва центральних банків на міждержавному рівні, утворення Європейської системи центральних банків і Європейського центрального банку, що стало важливим кроком інтеграції банківських систем держав – членів Євросоюзу.

Ключові слова: фінансова інтеграція, фінансові ринки, центральний банк, грошово-кредитна політика, монетарне регулювання, грошовий обіг, стабільність валюти, стійкість банківської системи, незалежність центрального банку.

Щеглюк М.С., Довгань Е.И. ПРИОРИТЕТНЫЕ ФУНКЦИИ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ И ОСОБЕННОСТИ ИХ РЕАЛИЗАЦИИ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ

В статье исследованы особенности функционирования центральных банков ряда европейских стран в условиях финансовой интеграции, в частности: немецкого федерального банка, Банка Франции, Банка Англии, Банка Польши и Центрального банка Турции. Анализируется реакция этих банков на вызовы современности и пути их преодоления. Рассмотрены вопросы сотрудничества центральных банков на межгосударственном уровне, образование Европейской системы центральных банков и Европейского центрального банка, что стало важным шагом интеграции банковских систем государств – членов Евросоюза.

Ключевые слова: финансовая интеграция, финансовые рынки, центральный банк, денежно-кредитная политика, монетарное регулирование, денежное обращение, стабильность валюты, устойчивость банковской системы, независимость центрального банка.

Shchegliuk M.S., Dovhan E.I. PRIORITY FUNCTIONS OF CENTRAL BANKS AND PECULIARITIES OF THEIR IMPLEMENTATION WITHIN FINANCIAL INTEGRATION.

It is shown in the article, that the central banks of countries with a market economy have similar functions, apply the analogical instruments of adjusting. Basic functions of central banks: emission paper currencies, development and realization of monetary policy, refunding of credit-bank institutes, realization of currency policy, adjusting of activity of credit institutes, function of financial manager of government, organization of pay-calculation relations. Identical functions and identical instruments of adjusting assist rapprochement of organizational structures of central banks, co-ordination of their activity. There is forming of single monetary and currency policy of countries in Western Europe – members of European Union.

Keywords: financial integration, financial markets, central bank, monetary policy, monetary accommodation, turnover, currency stability, firmness of the banking system, independence of central bank.

Постановка проблеми. У сучасних умовах національні фінансові системи і фінансові ринки розвиваються поряд із зростаючою їх взаємодією та взаємозалежністю з міжнародною фінансовою системою і глобальними фінансовими ринками. Взаємозалежність національних фінансових систем та міжнародних ринків становить суть фінансової глобалізації [1, с. 10]. Глобалізація обумовлена інтеграційними процесами на ринках товарів, послуг, капіталу та праці, відповідно, фінансова глобалізація обумовлюється процесом міжнародної фінансової інтеграції. Фінансова інтеграція відображає зростання взаємо-

залежності та узгодженості функціонування національних та міжнародних фінансових ринків. В умовах фінансової інтеграції діяльність центральних банків справляє вирішальний вплив на стабільність грошової одиниці, надійність банківських установ, дієвість платіжно-розрахункового механізму, а це загалом визначає ефективність функціонування всієї економіки держави. Нині Україна потребує впровадження Національним банком ефективною антикризової політики, що зумовлено спрямуванням до Євросоюзу і разом з тим складною економічною ситуацією в державі. Аналіз антикризової політики цен-

тральних банків успішних у фінансово-економічному плані країн дає змогу скористатися їх набутками у роботі Національного банку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем фінансової глобалізації, місця й ролі центральних банків у цих процесах присвятили свої праці такі іноземні вчені, як А. Абїад, Ж. Герар, Дж. Маршалл, Я. Кулавік, А. Моді, Ж. Поліцак, В. Ханкель, О. Буторіна, С. Долгов, М. Осьмова, І. Хомевич та ін. У вітчизняній фінансово-економічній літературі тенденції фінансової інтеграції досліджували О. Білорус, І. Бураковський, Г. Климко, С. Кульпінський, Л. Примостка, Я. Столярчук, В. Шевченко, Л. Яремко. Проблеми інтеграції банківської сфери були предметом дослідження таких вчених, як С. Ісютін, І. Лютий, О. Юрчук, В. Мусієць, С. Савелко, Н. Шелудько. Разом з тим вітчизняні вчені недостатньо уваги приділяють діяльності саме центральних банків у сучасних умовах.

Мета статті полягає в аналізі основних функцій центральних банків та дослідженні особливостей їх функціонування в умовах фінансової інтеграції. У статті ми зосередили увагу на діяльності центральних банків таких країн, як Англія, Німеччина, Франція, Польща і Туреччина.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною характеристикою міжнародної фінансової інтеграції є інтенсивність міжнародних потоків капіталу та їх результат – нагромаджені зовнішні активи та зобов'язання країн. У доповіді експертів МВФ щодо вигод фінансової глобалізації акцентується: «Рівень фінансової глобалізації / інтеграції / відкритості країни є багатопланою концепцією, що використовується відносно розміру загального обсягу зовнішніх активів та зобов'язань, потенціалу загальних чистих потоків (це є різниця між заощадженнями та інвестиційними потоками), або як відсутність арбітражних можливостей між дохідністю на активи у різних країнах» [2, с. 5].

Науковці наголошують на таких позитивних результатах міжнародної фінансової інтеграції:

- 1) використання країнами можливостей міжнародних фінансових ринків для ефективного вкладення капіталу та зменшення ризиків;
- 2) макроекономічна стабільність та інституційний розвиток країн як необхідні передумови притоку капіталу;
- 3) збільшення прозорості фінансових ринків, зменшення асиметричності фінансової інформації, зниження трансакційних витрат;
- 4) розширення прямого доступу економічних агентів до міжнародних фінансових ринків;
- 5) зростання міжнародної конкуренції як фактору зниження вартості та зростання якості фінансових послуг [1, с. 10].

Безперечно те, що зі зростанням міжнародної фінансової інтеграції посилюється вплив глобаль-

них чинників на міжнародні та національні фінансові ринки. Але оскільки розвиток національних ринків і ступінь їх лібералізації та взаємодії з міжнародними фінансовими ринками перебувають на різних рівнях, то фінансова інтеграція є різномірною, часто недосконалою. Вона несе реальні небезпеки як для розвинутих країн, так і для країн, що мають невисокий економічний рівень розвитку. У першу чергу це небезпека глобальних фінансових криз, розрив рівня фінансового і в цілому економічного розвитку окремих країн [3, с. 15]. Для країн із невисоким рівнем розвитку небезпеки полягають у підриві суверенітету з причин боргової та іншої фінансової залежності, а також фінансове підпорядкування їх розвинутих країнам.

Діяльність центральних банків держав спрямована на управління пропозицією грошей і регулювання діяльності банків з метою забезпечення стабільності національної валюти. Центральні банки виконують роль емісійного банку та органу державного управління, який забезпечує стабільність у монетарній сфері. Як емісійні банки країни центральні банки беруть безпосередню участь у формуванні пропозиції грошей, як готівкових, так і безготівкових. У країнах з ринковою економікою безготівкові (депозитні) гроші складають у загальній грошовій масі 90–95%.

Центральні банки як емісійні банки країни створюють так звані гроші підвищеної ефективності – готівку в обігу і резерви комерційних банків, що слугують базою для зростання пропозиції грошей. Також центральні банки управляють безготівковою емісією комерційних банків, зокрема їх додатковими резервами, установлюючи для них норму обов'язкових резервів.

Усіма центральними банками здійснюються основні функції (регулюючі, контрольні та обслуговуючі) і додаткові. Основні функції центральних банків спрямовані на досягнення головної мети – збереження стабільності національної грошової одиниці, додаткові функції забезпечують вирішення цього завдання.

Регулюючі функції центральних банків:

- 1) управління сукупним грошовим оборотом;
- 2) регулювання грошово-кредитної сфери;
- 3) регулювання попиту та пропозиції на кредит [5, с. 26].

Така регулююча функція, як розробка та проведення грошово-кредитної політики, притаманна всім центральним банкам. Характер запровадженої центральним банком грошово-кредитної політики багато в чому залежить від ступеню його незалежності від уряду, яка може бути більшою або меншою, але не абсолютною. Наприклад, цільові орієнтири зміни агрегатів грошової маси зазвичай визначаються безпосередньо центральними банками. Але центральні банки не можуть самостійно, без участі держави, встановити валютний режим [5, с. 27].

Таблиця 1

Види та інструменти грошово-кредитної політики центральних банків

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА	Фаза кризи	ГРОШОВО-КРЕДИТНА ЕКСПАНСІЯ	Підвищення попиту на гроші	Стимулювання кредитних операцій
				Зниження відсоткових ставок
				Зниження норм обов'язкового резервування
				Купівля центральним банком у комерційних банків державних цінних паперів
	Фаза підйому	ГРОШОВО-КРЕДИТНА РЕСТРИКЦІЯ	Зниження попиту на гроші	Обмеження кредитних операцій
				Підвищення відсоткових ставок
				Зменшення грошової маси в обігу

Джерело: складено авторами на основі [6; 7]

Протягом останніх десятиліть незалежність центральних банків зміцнилася. Зокрема, пришивдшувався лібералізація руху капіталів, відповідно, зростала роль ринкових інструментів, адміністративні ж заходи регулювання втрачали свою значущість.

Грошово-кредитна політика центральних банків значної частини країн базується на принципі «компенсаційного регулювання» [6]. Він поєднує два комплекси заходів на різних фазах економічного циклу:

- політику грошово-кредитної експансії – політику «дешевих грошей»;
- політику грошово-кредитної рестрикції – політику «дорогих грошей» (табл. 1).

Обидва напрями ґрунтуються на використанні одних засобів, але протилежного спрямування. Перший комплекс заходів застосовують з метою підвищення попиту на гроші в кризовій фазі економічного циклу, а другий – з метою зниження попиту на гроші у фазі підйому.

Як показує світовий досвід, сьогодні центральні банки багатьох країн широко застосовують для регулювання грошово-кредитного ринку операції купівлі-продажу цінних паперів, які впливають на резерви комерційних банків, їхню кредитоспроможність та, відповідно, й на вартість кредитів і пропозицію грошей. У сучасних умовах у країнах з розвинутою кредитною інфраструктурою найбільш широко застосовується дисконтна політика та операції на відкритому ринку, в першу чергу – операції з короткостроковими зобов'язаннями казначейства [7, с. 93]. Регулювання попиту та пропозиції на кредит та іноземну валюту здійснюється за допомогою проведення інтервенцій на грошовому та валютному ринках.

Контрольні функції центральних банків: здійснення контролю функціонування кредитно-банківської системи, що обумовлено необхідністю підтримання стабільності цієї системи; проведення валютного контролю. Ступінь жорсткості валютного контролю та валютного регулювання залежить від загального валютно-економічного стану в країні. Так, найбільш розвинуті в економічному відношенні країни в даний час ідуть шляхом лібералізації валютного контролю [8, с. 164].

Центральні банки здійснюють обслуговуючі функції, зокрема:

- забезпечення безперебійного функціонування системи готівкових та безготівкових розрахунків;
- кредитування кредитно-фінансових установ та уряду (наприклад, в країнах, що розвиваються, центральні банки здійснюють фінансування державного боргу та дефіциту державного бюджету);
- виконання ролі фінансовою агента уряду, тобто ведення урядових рахунків та управління активами різних урядових відомств [8, с. 92].

Додаткові функції центральних банків безпосередньо не пов'язані з їх головним завданням – забезпеченням стабільності національної грошової одиниці, але сприяють її реалізації. Додаткові функції включають:

- управління державним боргом;
- аналітичні дослідження, ведення статистичної бази даних;
- випуск банкнот і забезпечення їхнього обігу на території країни;
- зв'язок з небанківськими клієнтами та надання суспільних послуг [9, с. 84].

У широкому розумінні, під управлінням державним боргом мається на увазі формування одного із напрямів фінансової політики держави, пов'язаної з її діяльністю у вигляді позичальника і гаранта.

Уряд країни, проводячи фінансову політику, визначає обсяг дефіциту бюджету, який частково покривається за рахунок державних запозичень, встановлює граничний розмір державного боргу та прогнозує його вплив на грошову масу, зайнятість, виробництво, рівень інфляції і валютний курс. Під управлінням боргом у вузькому розумінні мається на увазі сукупність дій, пов'язаних з підготовкою до випуску, розміщення боргових зобов'язань держави, надання гарантій, а також проведення операцій з обслуговування та погашення боргових зобов'язань [9, с. 87].

Водночас характер і умови функціонування центральних банків кожної країни відрізняються певними особливостями, що пов'язано з різними історичними умовами та особливостями національної економіки. Особливості функціонування центральних банків європейських країн можна простежити на прикладі Великобританії, Франції та Німеччини. Центральні банки цих трьох країн тісно співпрацювали та були активними в процесах фінансової інтеграції.

Банк Англії, як і центральні банки інших країн, є центром фінансових та економічних перетворень, обумовлених потребами адаптації до умов, що постійно змінюються. Цілями діяльності Банку Англії є:

- підтримка стабільності, цільності і вартості грошей;
- забезпечення стабільності фінансової системи;
- підвищення ефективного та конкурентоздатного Британського фінансового сервісу [11, с. 276].

Метою грошово-кредитної політики Банку Англії є забезпечення цінової стабільності для підтримки економічних цілей уряду, зокрема, зростання економіки та зайнятості. Стабільність цін визначається як цільовий показник уряду на рівні 2% інфляції, яку Банк Англії прагне досягти через рішення, прийняті Комітетом з монетарної політики (Monetary Policy Committee) [12].

У Великобританії грошово-кредитна політика, як правило, здійснюється через ціну, за якою позичаються гроші, – офіційну ставку Банку Англії (Official Bank Rate). Змінюючи власну офіційну ставку, він намагається впливати на загальний рівень витрат у економіці країни. Коли кількість витрат зростає швидше, ніж обсяг виробленої продукції, виникає інфляція. Таким чином, зміна офіційної ставки використовується для контролю інфляції. Банк Англії встановлює власну облікову ставку, за якою кредитує фінансові установи та яка впливає на весь спектр процентних ставок, встановлених комерційними банками, іншими установами для своїх вкладників і позичальників.

У кризовий 2009 р. Комітет з монетарної політики оголосив про зниження офіційної ставки Банку Англії до 0,5% та зауважив, що вона не може бути зменшена [12]. Для того щоб стимулювати розвиток економіки, Комітет з монетарної політики запровадив так зване кількісне пом'якшення (quantitative easing), тобто введення грошей безпосередньо в економіку шляхом купівлі фінансових активів. У період із березня 2009 р. до липня 2013 р. він санкціонував купівлю активів вартістю 375 млрд. ф. ст. – переважно боргові цінні папери уряду Великобританії або першокласні цінні папери.

Метою проведення кількісного пом'якшення є підвищення номінального попиту для досягнення цільового показника інфляції у 2%. Банк Англії наголошував, що проведення цієї політики не пов'язане з друком більшої кількості банкнот, окрім того, програма купівлі активів не є передачею грошей банкам;

швидше така політика покликана обійти банківську систему [12].

Банк Англії створює нові гроші в електронному вигляді та використовує їх, щоб купити першокласні цінні папери у приватних інвесторів, таких як пенсійні фонди й страхові компанії. Це знижує ціну довгострокових позик та заохочує випуск нових акцій і облігацій, що стимулює витрати й утримання інфляції на визначеному урядом цільовому рівні [12].

У Німеччині очолює банківську систему та виконує функції центрального банку Німецький Федеральний банк – Бундесбанк (Deutsche Bundesbank). Він має широкі повноваження у валютно-грошовій політиці та банківській системі Німеччини, фактично відповідає за стан грошового обігу та цінову стабільність у країні. Німецький Федеральний банк (НФБ) у своїй діяльності не підпорядковується Уряду, Парламенту, чи Вищому Суду, а діє на підставі «Закону про Бундесбанк» (1957 р.).

З моменту створення Європейської системи Центральних банків (ЄСЦБ) у «Законі про Бундесбанк» так визначаються його завдання: «Бундесбанк як Центральний банк Федеративної Республіки Німеччини є складовою ЄСЦБ. Він бере участь у цій системі, забезпечує цінову стабільність євро та здійснює платежі в країні та за її межами. Бундесбанк як Центральний банк проводить спільну монетарну політику ЄСЦБ у Німеччині» [13, с. 352].

НФБ, згідно із Законом, наділений такими повноваженнями: 1) володіє виключним правом на емісію банкнот; 2) визначає напрями фінансової політики та банківську організацію руху платіжних засобів; 3) функціонує як «холдинг-банк» для держави; 4) керує валютними резервами держави. Закон також визначає, що НФБ «при виконанні повноважень, якими він наділяється, є незалежним від указівок Федерального уряду» [11, с. 93].

НФБ у 1999 р. увійшов до Системи європейських центральних банків (ЄСЦБ), він передав значну частину своїх повноважень Європейському центральному банку (ЄЦБ), це в першу чергу повноваження щодо грошово-кредитної політики. Це зумовлено вимогами уніфікації інструментарію грошово-кредитного регулювання у Європейському валютному та економічному союзі [15].

Грошово-кредитну і валютну політику визначає вищий орган НФБ – Рада центральних банків. Рада директорів є вищим виконавчим органом НФБ, що відповідає за практичну реалізацію рішень Ради центральних банків. Зауважимо, що саме німецьку банківську модель було взято за основу функціонування ЄЦБ.

Два основоположні принципи фінансової політики Німеччини – стабільність валюти і незалежність у здійсненні монетарної політики Центрального банку – перейшли в компетенцію ЄЦБ [14].

Основними функціями НФБ є: емісія банкнот, управління золотовалютними резервами, управління валютними курсами. НФБ використовує традиційні інструменти регулювання грошового ринку – здійснення інтервенцій та контроль діяльності комерційних банків. Реалізуючи свою грошово-кредитну політику, НФБ використовує політику обов'язкових мінімальних резервів, облікову політику, операції на відкритому ринку (операції з державними цінними паперами), а також здійснює касове виконання державного бюджету, операції з іноземною валютою і золотом. До його компетенції належить управління золотовалютними резервами країни, а головним завданням банку, визначеним законодавством, є забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

НФБ є постійним захисником політики стабільності грошової одиниці. Бундесбанк регулярно інформує суспільство про всі заходи, які він здійснює з метою протидії кризовим явищам. НФБ протягом останніх років доводить ефективність своєї роботи та впроваджених ним політик. Дієва антикризова політика допомагає зберегти стабільність грошової одиниці, цінову стабільність у країні, захистити підприємства й банки від банкрутства.

Взаємодія НФБ та федеральних міністерств економіки й фінансів у період кризи була чіткою та скоординованою. Пом'якшенню впливу світової фінансово-економічної кризи на німецьку економіку сприяли такі кроки: пакет заходів у обсязі 500 млрд. євро з метою стабілізації фінансових ринків – для системних фінансових інститутів; кон'юнктурні пакети у розмірі 88 млрд. євро; створення Економічного фонду Німеччини (кредити й поручительства) у розмірі 115 млрд. євро, з яких 40 млрд. євро були спеціальними програмами Кредитного банку відродження та 75 млрд. євро призначені для програми поручительства; відокремлення так званих токсичних цінних паперів із балансів комерційних банків в обсязі 190 млрд. євро; прийняття Закону про прискорення економічного зростання, що передбачав на ці цілі 8,5 млрд. євро на рік; заплановане гальмування зростання боргів із 2011 р. [16, с. 39].

Такі дії сприяли стабілізації фінансово-економічної ситуації в Німеччині, а НФБ довів стабільність і ефективність своєї грошової політики.

НФБ здатен забезпечити комерційні банки країни необхідною ліквідністю, оскільки він проводить операції на відкритому ринку. Крім того, банк має доступ до національних золотовалютних резервів у розмірі близько 142 млрд. євро, які складаються із золота, валют і цінних паперів [16, с. 41]. НФБ повністю відмовився від касового кредитування державних органів федерального рівня. Бундесбанк є кредитором для комерційних банків та держави. НФБ не ставить собі за ціль отримання прибутку, як це роблять інші банки, він функціонує як корпорація громадянського захисту [17, с. 96].

Фахівці зауважують, що теоретично НФБ завжди готовий перейти на власну валюту (нову німецьку марку) та забезпечити необхідну стабільність національної економіки, проте він здійснює такі заходи, щоб цього не сталося [17, с. 97].

Національний банк Польщі (Narodowy Bank Polski) виконує обов'язки центрального банку. Згідно зі статтею 3 Закону «Про Національний банк Польщі», основною метою Національного банку Польщі є збереження стабільного рівня цін при одночасній підтримці економічної політики уряду. Для досягнення цієї мети Національний банк Польщі (НБП) сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також стабільності грошової одиниці [11, с. 352].

НБП регулює грошовий обіг у державі та рівновагу платіжного балансу. Також його діяльність полягає у наданні кредитів уряду, обслуговуванні державного боргу та касовому обслуговуванні бюджету. Серед завдань НБП – випуск в обіг банкнот і розмінної монети, зберігання валютних резервів Польщі, рефінансування та контроль банківської системи, нагляд та видача ліцензій на банківську діяльність. Центральному банку підкоряються державні, кооперативні та комерційні банки. Із вступом Польщі до Європейського валютного союзу НБП підтримує положення Європейського центрального банку щодо впровадження основних засад грошово-

кредитної політики і мінімізації зв'язків з державним сектором економіки [20].

Національний банк Польщі виконує традиційні функції центрального банку: емісійного центру; банку банків (регулюючі функції щодо інших банків, для того щоб гарантувати безпеку депозитів вкладникам та стабільність банківського сектору, організує грошово-кредитну клірингову систему, поточні міжбанківські взаєморозрахунки і бере участь на ринку міжбанківських кредитів, забезпечує стабільність і безпеку банківської системи); центрального банку уряду [20].

Польща, яка не використовує євро, стала єдиною економікою в Європі, якій вдалося уникнути рецесії після глобальної кризи 2008 р. Зважаючи на зростання напруження на польському фінансовому ринку в результаті паніки на світових ринках, у жовтні 2008 р. Національний банк Польщі підготував програму дій по стабілізації фінансової системи – «Пакет довіри» [21].

Ефективна стабілізація польської фінансової системи відбувалася завдяки сукупності форм, методів і механізмів реалізації антикризової моделі НБП у сфері монетарної політики. Зокрема, для зменшення тиску на грошовий і фінансовий ринок, а також збереження конкурентних позицій експортерів запроваджувалися гнучкий валютний курс і девальвація злотого. Проводилась контрольована кредитна політика (напередодні кризи обсяги кредитування домогосподарств знаходились на рівні 16% ВВП, у той час як середній показник для країн ЄС становив 50% ВВП) [22, с. 93].

Завдяки прозорості банківської системи та адекватним формам і інструментам її стабілізації додання наслідків кризи проходило успішно. НБП почав підтримувати ліквідність банківського сектора в національній валюті за допомогою операцій репо з терміном погашення до трьох місяців, зберігаючи емісію семиденних облігацій як основного інструменту абсорбції надлишку ліквідності. Кредитно-депозитні операції, які здійснювалися з ініціативи комерційних банків, були спрямовані на поповнення короткострокової банківської ліквідності, а також на розміщення вільних банківських коштів на одnodенні періоди в центральному банку. Ці операції запобігали надмірним коливанням процентних ставок на міжбанківському ринку [21].

Поступовому зростанню активності польської економіки сприяло значне пом'якшення монетарної полі-

тики. З листопада 2008 р. до червня 2009 р. Рада монетарної політики знижувала процентні ставки шість разів. Ставка рефінансування Національного банку Польщі була знижена з 6,5% до історичного мінімуму 3,5%. Крім того, було знижено норму резервування з 3,5% до 3,0%. При підвищеній поточній інфляції реальна процентна ставка також знизилася і утримувалась на рівні близькому до нуля. Продовження політики дешевих грошей сприяло поверненню економіки до потенційного рівня зростання [21].

Центральним банком Туреччини (CBRT) керують: Загальні збори (General Assembl), Правління (Board) і Комітет монетарної політики (Monetary Policy Committee) – органи, що приймають рішення з питань монетарної політики, Комітет аудиту (Audit Committee), Виконавчий комітет (Executive Committee) – виконавчий орган. Спеціалізованому органу – Комітету монетарної політики – відведено функцію прийняття рішень лише щодо ставки банку, у той час як рішення щодо інших інструментів монетарної політики приймаються іншим органом – Правлінням банку [23].

Нинішні повноваження і обов'язки Центрального банку Туреччини (ЦБРТ) визначаються законом, прийнятим у 1970 р. Відповідно до нього, основною метою ЦБРТ є підтримка економічного розвитку країни. Для виконання цієї мети ЦБРТ наділений повноваженнями по регулюванню валютного ринку і захисту конвертованої турецької валюти спільно з Урядом. З другої половини 1980-х років ЦБРТ веде операції на міжбанківському валютному ринку.

Основною метою ЦБРТ є досягнення і підтримка стабільності цін. ЦБРТ на свій розсуд визначає грошово-кредитну політику й інструменти грошово-кредитної політики за умови, що вони не суперечать основній меті та не створюють перепон для зростання та зайнятості, а також діяльності уряду [24].

Основні функції ЦБРТ такі: проведення операцій на відкритому ринку; захист вартості турецької ліри; встановлення політики обмінного курсу; визначення резервних вимог; управління золотовалютним резервом країни; регулювання грошового обігу турецької ліри; забезпечення стабільності у фінансовій системі і контролю над фінансовим ринком [24].

Основними привілеями ЦБРТ є: емісія грошових знаків Туреччини, право на визначення рівня інфляції разом з реалізацією грошово-кредитної політики, привілей надання авансу ощадному фонду страхування вкладів, право грати роль кредитора останньої

Таблиця 2

Особливості грошово-кредитної політики центральних банків Німеччини, Франції, Польщі, Туреччини

	НІМЕЧЧИНА	ФРАНЦІЯ	ПОЛЬЩА	ТУРЕЧЧИНА
<i>Орган, що проводить грошово-кредитну політику</i>	Німецький федеральний банк	Банк Франції	Національний банк Польщі	Центральний банк Турецької Республіки
<i>Залежність від органів влади</i>	Незалежний	Формально незалежний	Мінімізує залежність	Залежний
<i>Основна мета грошово-кредитної політики</i>	Зменшення та стримування рівня інфляції в державі	Забезпечення стабільності цін у межах загальної економічної політики уряду	Збереження стабільного рівня цін при підтримці політики уряду	Досягнення і підтримка стабільності цін відповідно політики уряду
<i>Діяльність та інструменти грошово-кредитної політики</i>	Облікова політика. Регулювання норм. обов'язкового резервування. Регулювання обсягу грошової маси. Операції на відкритому ринку.	Відсоткова політика. Регулювання рівня процентних ставок. Операції з кредитування комерційних банків. Операції з кредитними ресурсами.	Розмір відсоткових ставок. Відсоткові ставки обов'язкового резерву банків. Верхні межі зобов'язань по кредитах, отриманих НБП у іноземних банках.	Норма обов'язкових резервів. Норма ліквідних резервів. Ставка рефінансування. Консультації по банківському відсотку. Операції на відкритому ринку. Управління міжбанківським ринком.

Джерело: складено на основі [10; 24]

інстанції, право запитувати необхідні відомості від усіх фінансових установ країни.

У даний час Центральний банк Туреччини використовує монетарний режим інфляційного таргетування. Дослідники встановили значний вплив надмірної макроекономічної волатильності на зміни в монетарній політиці Центрального банку Туреччини. Їх аналіз довів, що підвищена волатильність викликає необхідність застосування жорстких заходів з боку Центрального банку [25, с. 313].

Основною метою ЦБРТ є забезпечення стабільності цін. У цьому контексті на 2014, 2015 і у перспективному 2016 рр. банк визначає рівень інфляції 5% у відповідності з домовленістю з Урядом.

У табл. 2 представлено особливості грошово-кредитної політики центральних банків Німеччини, Франції, Польщі, Туреччини.

ЦБРТ спрямовує свою політику на те, щоб обмежити волатильність потоків капіталу, генерованих у вітчизняній економіці [24]. Але вже на початок жовтня 2015 р. інфляція у Туреччині досішла до 8%. З початку року турецька ліра подешевшала до долара на 24%. Подорожчав імпорт, піднялися вгору ціни товарів вітчизняних виробників – вони виростили у вересні майже на 7% [26]. Центральний банк Турецької Республіки в лютому 2015 р. понизив головну процентну ставку і ставку одноденного банківського кредитування. На такий кардинальний крок ЦБРТ пішов під тиском президента країни. Президент Туреччини прирівняв високі процентні ставки до державної зради. Комітет з грошової політики Центрального банку Туреччини прийняв постанову про зменшення головної процентної ставки з 7,75% до 7,5%. Базова ставка одноденного банківського кредитування знизилася з 11,25% до 10,75%. Такий крок проводився у рамках курсу, спрямованого на поступове пом'якшення грошової політики після її посилення на початку 2014 р. На той момент ЦБРТ збільшив основну процентну ставку з 4,5% до 10%, для того щоб утримати курс турецької ліри від подальшого падіння по відношенню до інших світових грошових одиниць. Незначні зменшення ставки були зроблені в травні, липні 2014 р. і в січні 2015 р., унаслідок чого турецька ліра три рази падала по відношенню до долара [26].

У 2015 р. ЦБРТ не підтримував національну валюту шляхом підвищення ставок. Так, у жовтні 2015 р. Центробанк Туреччини зберіг усі свої процентні ставки: тижневу ставку РЕПО у розмірі 7,5%, ставку кредитування овернайт – 10,75%, ставку позики овернайт – 7,25%. Це засвідчило значну залежність Центрального банку Турецької Республіки від тиску Уряду. На початок листопада 2015 р. інфляція в країні значно зросла. Туреччина зайняла 21-е місце по рівню інфляції серед 188 країн. У жовтні 2015 р. середньорічний рівень споживчих цін виріс на 8,9%, частково за рахунок різкого падіння турецької ліри [26].

Аналітик Capital Economics Уільям Джексон каже, що Центральний банк Туреччини має підвищити процентні ставки [24]. Але які будуть його дії – невідомо, оскільки Центральний банк Турецької Республіки перебуває в залежності від Уряду.

Сучасні умови, в яких доводиться функціонувати центральним банкам держав, характеризуються процесом фінансової інтеграції. Фінансову інтеграцію можна означити як процес ослаблення й ліквідації бар'єрів між внутрішніми та міжнародними фінансовими ринками і розвиток зв'язків між ними, що виражається у вільному переміщенні фінансових

капіталів між країнами та фінансовими центрами, розвитку міжнародних фінансово-кредитних інститутів. Сутність фінансової інтеграції більшість дослідників поєднує з інтересами й політикою конгломератів, якими зазвичай є фінансові корпорації, що заміняють політичну еліту елітою фінансовою [27].

У сучасних умовах світової фінансової інтеграції відбулися глобальні зміни у зовнішньому оточенні центральних банків, макроекономічних процесах, характері реалізації монетарної політики. Зокрема, орієнтація на внутрішню рівновагу стає домінуючим принципом монетарної політики, який поступово підкоряє всі інші аспекти монетарної політики у ринковій економіці, зокрема, мобільність капіталів та валютний курс. Створюються ендегенні передумови для зниження інфляції, водночас ризик інфляційної дестабілізації зростає. Економічні наслідки для кожної окремої країни від послаблення контролю інфляції є пропорційними до того, наскільки вона інтегрована з глобальною економікою. Відбувається підвищення нейтральності монетарної політики, із нею пов'язана закономірність, що довгострокові ставки починають вирівнюватися швидше, ніж короткострокові [9, с. 93].

З одного боку, це свідчить про те, що центральні банки зіткнулися з проблемою суттєвого послаблення своєї спроможності проводити політику стабілізації ВВП, але, з іншого боку, можна констатувати відсутність повної інтеграції фінансових ринків. Центральним банкам делегується мандат на здійснення політики стабільності цін. Макроекономічний вимір цього напрямку впливає з забезпечення жорсткого інституціонального захисту незалежності монетарних органів, а останній слугує засобом запобігання макроекономічній дестабілізації, викликаній неконтрольованою інфляцією [28].

Поряд із позитивними наслідками фінансова інтеграція супроводжується загрозами та викликами. Це, зокрема:

- висока мобільність капіталу. У випадку яких-небудь економічних або політичних проблем у державі фінансові ресурси починають мігрувати, завдаючи своїм впливом значних збитків;
- зростання нестабільності національних фінансових ринків, які у результаті лібералізації стають більш чутливими до криз;
- залежність реального сектору економіки держави від монетарної складової, що послаблює стійкість національної економіки до світових фінансових криз;
- обмеження доступу окремих учасників на світовий фінансовий ринок. Учасники з країн, що розвиваються, мають обмежений доступ до позик на світовому фінансовому ринку і вимушені використовувати прямі іноземні інвестиції, допомогу, позики міжнародних організацій та платити міжнародним банкам дорожче порівняно з аналогічними позичальниками з розвинених держав [29, с. 180].

Отже, інтеграційні процеси фінансової діяльності суттєво впливають на функціонування національних фінансових систем. У зв'язку з цим країни ЄС вдалися до важливого кроку – інтеграції банківських систем і узгодження діяльності центральних банків держав-членів – утворення Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ). На даний час ЄСЦБ складається з Європейського центрального банку (ЄЦБ) і центральних банків країн – членів ЄВС. Єдиними акціонерами ЄЦБ є національні центральні банки держав – членів Європейського валютного союзу. Основним принципом діяльності ЄЦБ є незалежність, керівництво його діяльністю здійснює Правління. На

сучасному етапі наявна неоднорідність участі держав-членів у визначенні спільної грошово-кредитної політики Союзу. Квоти країн-учасниць залежать від обсягу ВВП і чисельності населення. Найбільшу частку в капіталі ЄЦБ з країн Євросони має Німеччина (24,5%), дещо меншу – Франція (16,8%). Найменша квота припадає на Фінляндію (1,4%), Ірландію (0,85%) і Люксембург (0,15%).

ЄСЦБ розробляє і проводить узгоджену валютну політику країн-учасниць і закордонні валютні операції, а також розрахункові операції в межах платіжного балансу, затверджує банкноти, надає відповідні консультації тощо. ЄСЦБ встановлюються мінімальні вимоги до капіталу, здійснюється управління ризиками та формуються додаткові ресурси для покриття банківських ризиків. Регулюється проведення додаткового нагляду за діяльністю фінансових конгломератів, що передбачає підвищені вимоги до капіталу, внутрішніх операцій та процедур управління ризиками [30, с. 69].

Головною метою ЄСЦБ є підтримка цінової стабільності, коли рівень інфляції не перевищує 2%. Основні завдання ЄСЦБ: розробка і втілення кредитно-грошової політики ЄВС; емісія євробанкнот; збереження й управління офіційними резервами в іноземній валюті країн – членів ЄВС; здійснення операцій з іноземною валютою; забезпечення чіткого функціонування розрахункових систем. У здійсненні монетарної політики ЄСЦБ використовує: процентні ставки; кредитно-депозитні операції на відкритому ринку з комерційними банками для підтримання їх ліквідності; рівень обов'язкових резервів комерційних банків і контроль його додержання [30, с. 70]. ЄСЦБ належить сприяти безперешкодному проведенню політики компетентних органів щодо нагляду за діяльністю кредитних установ та стабільності фінансової системи.

Глобальна фінансова криза та її негативні наслідки стимулювали активізацію процесів реформування фінансового сектора. Надзвичайно активно цей процес проходив в органах наднаціонального і національного рівнів. Тривалість і масштаби фінансової кризи у Європі, проблеми з неякісними активами у національних банківських системах показали, що простої координації дій центральних банків при вирішенні проблеми поширення кризи в Європі недостатньо. Єврокомісія запропонувала створення єдиного банківського регулятора, спочатку лише для країн Євросони, згодом до неї можуть приєднатися й інші країни ЄС. Була визнана необхідність створення єдиної системи страхування депозитів і формування єдиного фонду оздоровлення банків. Це рішення було підтримане ЄЦБ [31].

Європарламент у вересні 2013 р. наділив ЄЦБ повноваженнями єдиного банківського регулятора Євросони. Фінансова та банківська криза продемонстрували, що національні контролюючі органи нездатні стежити за великими банками, діяльність яких виходить за межі однієї держави. У зв'язку з цим вірним кроком було передати ЄЦБ нагляд за ними. Рік тому, у листопаді 2014 р., розпочало роботу Європейське відомство з банківського нагляду, яке входить до складу ЄЦБ і створено в рамках програми з контролю банків, що передбачає спільну роботу ЄЦБ і наглядових органів у країнах – учасниках програми. Головними завданнями відомства є формування стабільної банківської системи в Європі та надійний контроль її діяльності [32].

Висновки. Центральний банк відіграє провідну роль в економічній системі кожної країни. Його головне завдання – забезпечення стабільності націо-

нальної валюти і підтримання стійкості банківської системи. Основні функції центрального банку: монетарне й економічне регулювання; управління банківською системою; управління грошовим обігом; банківське обслуговування загальнодержавних та урядових потреб.

Центральні банки мають особливий правовий статус, обумовлений тим, що вони поєднують у собі риси банківської установи й органу державного управління. У більшості країн з розвинутою ринковою економікою центральні банки є незалежними від органів державної влади у встановленні цільових орієнтирів грошово-кредитної політики й у виборі інструментів регулювання грошового ринку. Незалежність центрального банку розглядається як гарантія проведення банком виваженої грошово-кредитної політики, спрямованої на забезпечення збалансованого розвитку національної економіки. Центральні банки здійснюють грошово-кредитну політику, спрямовану на регулювання макроекономічних процесів, мета її – забезпечення стабільної національної валюти та стійкої банківської системи.

Фінансова інтеграція стимулює тісне співробітництво центральних банків різних країн на міждержавному рівні. Щоб повноцінно використовувати можливості міжнародної та європейської інтеграції, Національному банку України потрібно здійснити ряд заходів, зокрема: забезпечення та підтримання позитивного щодо інфляції рівня облікової ставки; удосконалення процентної політики як пріоритетного монетарного інструменту, зокрема щодо процесу визначення коридору процентних ставок Національного банку за активними і пасивними операціями для зменшення їх волатильності; поширення використання депозитних та кредитних операцій репо для забезпечення передбачуваності, прозорості і прогнозованості операцій центрального банку, отже, стабільності міжбанківського грошового ринку; посилення диференціації нормативів обов'язкового резервування як важливого інструменту дедоларизації вітчизняної економіки; стимулювання банківського кредитування за допомогою прямих інструментів (селективні кредити, субсидії по процентним ставкам); удосконалення системи валютного регулювання і використання валютних інтервенцій для регулювання показників грошово-кредитного ринку і досягнення інфляційних цілей, а не для регулювання валютного курсу.

Важливим завданням, що стоїть перед Національним банком України, є забезпечення його реальної незалежності. Саме це дасть змогу ухвалювати рішення на користь держави, а не окремих олігархічних груп.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шевченко В. Глобальний та європейський аспекти фінансової інтеграції: фактори та результати / В. Шевченко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2008. – № 103. – С. 10–15.
2. Reaping the Benefits of Financial Globalization. IMF. Washington, 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/nft/op/264/op264toc.pdf>.
3. Плотніков О. Цивілізаційні аспекти фінансової глобалізації в контексті її впливу на Україну / О. Плотніков // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2008. – № 103. – С. 15–20.
4. Зарицька І.А. Трансформаційні процеси в діяльності глобальних банківських структур в умовах глобальних викликів / І.А. Зарицька // Наукові записки. – Острог: НУ «Острозька академія», 2008. – Вип. 10. – Ч. 3. – С. 273–285.

5. Афанасьев А.О. *Гроші та кредит: [конспект лекцій]* / А.О. Афанасьев, Т.Б. Кузенко, Р.А. Фісичкін. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 179 с.
6. Москаль В.І. *Зарубіжний досвід реалізації грошово-кредитної політики та можливості його застосування в економіці України* / В.І. Москаль // Стратегічні орієнтири. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://Hbfor.com/index.php?newsid=1904>.
7. Побережна Н.М. *Зарубіжний досвід грошово-кредитної політики та особливості застосування деяких аспектів банківської системи в Україні* / Н.М. Побережна, А.С. Количенко // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – С. 92–107.
8. *Гроші та кредит: [підручник]* / За наук. ред. М.І. Савлука; 6-те вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2011. – 589 с.
9. Мороз А.М., Пуховкіна М.Ф. *Центральний банк і грошово-кредитна політика: [підручник]* / Кол. авт.: М.І. Савлук [та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М.Ф. Пуховкіної. – К.: КНЕУ, 2005. – 556 с.
10. Щербак В.Д. *Центральний банк в умовах глобалізації: сучасні тенденції трансформації монетарної політики* / В.Д. Щербак // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 33. – С. 105–108.
11. Мельник П.В. *Банківські системи зарубіжних країн: [підручник]* / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, О.Д. Гордей. – К.: Алерта, 2010. – 586 с.
12. *Офіційний веб-сайт Банку Англії* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk>.
13. Сідак М.В. *Правові статуси центральних банків у країнах Європи: порівняльний аналіз* / М.В. Сідак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2010. – Вип. 14. – С. 351–357.
14. Щеглюк М.С. *Сучасні тенденції розвитку грошово-кредитної політики Європейського центрального банку* / М.С. Щеглюк // Економіст. – 2014. – № 11. – С. 10–13.
15. *Маастрихтська угода про створення Європейського валютного та економічного союзу (редакція від 13.12.2007 р.)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
16. Fischer M. *ist eine Rtickkehr zur D-Mark nicht unmoglich – und welche Konsequenzen hatte das* / M. Fischer // *Wirtschaftswoche*. – 2010. – № 21. Mai. – S. 38–44.
17. Лазаренко Р.П. *Антикризова політика Німецького федерального банку* / Р.П. Лазаренко // *Фінанси України*. – 2014. – № 12. – С. 96–102.
18. Златіна Н. *Особливості банківських систем зарубіжних країн (на прикладі Франції, Німеччини, Італії та Швейцарії)* / Н. Златіна // *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки*. – 2010. – Вип. 84. – С. 90–93.
19. *Офіційний сайт Європейського центрального банку* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecb.europa.eu>.
20. *Польський банківський сектор* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sasconciierge.com/ru>.
21. Алехнович А. *Макроэкономическая стабилизация в Польше во время мирового кризиса в 2008–2009 гг.: возможные уроки для Беларуси* / А. Алехнович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://case-belarus.eu/wp-content/uploads/2011/07/Alachnovic_Macrostaibilisation_2010.pdf.
22. Хомутенко Л. *Польща в умовах світової фінансової кризи: успішне протистояння* / Л. Хомутенко // *Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: зб. тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 травня 2011 р.): у 2-х т. Т. 2: Українська академія банківської справи Національного банку України*. – Суми, 2011. – Т. 2. – С. 93–95.
23. Сомик А.В. *Прийняття рішень з монетарної політики: зарубіжний досвід та перспективи для України* / А.В. Сомик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3184>.
24. *The Central Bank of the Republic of Turkey* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Finansal+Istikrar/Merkez+Bankasi+ve+Finansal+Istikrar>.
25. Килич Э. *Влияние чрезмерной макроэкономической волатильности на изменения в монетарной политике Турции* / Э. Килич, В. Улусой // *Актуальні проблеми економіки*. – 2013. – № 3(141). – С. 311–318.
26. *Новости Турции. Центробанк* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vostexpress.org/turtsiya-inflyatsiya-dorosla-do-8/>.
27. Горелик В.Н. *Финансовая система как подпространство денежной сферы* / В.Н. Горелик // *Финансы и кредит*. – 2009. – № 28. – С. 29–35.
28. Козюк В.В. *Трансформація центральних банків в умовах глобалізації: макроекономічні та інституціональні проблеми* / В.В. Козюк. – Тернопіль: Астон, 2005. – 320 с.
29. Примостка Л.О., Чуб О.О. *Фінансова глобалізація: сутність, форми прояву, наслідки* / Л.О. Примостка, О.О. Чуб // *Фінанси, облік і аудит*. – 2011. – Вип. 18. – С. 172–183.
30. Гром В., Кулай А. *Теоретичні підходи до обґрунтування сутності національних фінансових систем в умовах європейської інтеграції* / В. Гром, А. Кулай // *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Розділ V. Гроші, фінанси та кредит*. – 2015. – № 3. – С. 67–74.
31. *Європарламент наділив ЄЦБ повноваженнями єдиного банківського регулятора Єврозони* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/evroparlament-nadelil-etsb-polnomochiyami-edinogo-bankovskogo-12092013193000>.
32. *У Європі розпочинає роботу єдиний банківський регулятор* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/1004830-u-evropi-rozpochinae-robotu-ediniy-bankivskiy-regulyator.html>.